

UDK: 272-732.3-74:314.7
272-74.6:314.7
272-46-74:[314.7(=163.42)]
Pregledni rad
Primljeno: lipanj, 2020.

Ivica IVANKOVIĆ RADAK

Međubiskupijski sud prvoga stupnja u Novom Sadu
Trg svete Terezije 3
SRB – 24000 Subotica
ivicaradak@gmail.com

KANONSKE ODREDBE O ISELJENICIMA. STRUKTURE I DJELATNICI U PASTORALU HRVATSKE INOZEMNE PASTVE¹

Sažetak

Iseljavanja, migracije i kretanje stanovništva u najširem smislu riječi, koji se događaju u proteklih nekoliko godina, stavljaju pred Crkvu velik izazov. Osnivanjem Dikasterija za promicanje cjelovitog ljudskog razvoja 2017. godine te već postojeći sustav Hrvatske inozemne pastve odgovor je Crkve u nastojanju da svim vjernicima pruži pastoralnu i dušobrižničku skrb. Ovaj rad nastoji prikazati osnovne crkvene dokumente i kanonske propise koji uređuju to područje djelovanja Crkve.

U prvom dijelu nastoje se prikazati temeljni dokumenti Crkve o pastoralu iseljenika i danas aktualna uputa Erga migrantes caritas Christi – Kristova ljubav prema seliocima, koju je 2004. godine objavilo Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika, tijelo Svete Stolice koje je 2017. godine preraslo u spomenuti Dikasterij. U drugome dijelu riječ je o strukturama u pastoralu iseljenika na razini partikularne Crkve koje se ogledaju u katoličkim misijama, zajednicama ili centrima s kapelanima na čelu. Važnu ulogu u pastoralu iseljenika imaju biskupske konferencije kojima je posvećen treći dio rada, a u posljednjem, četvrtom dijelu riječ je o Dikasteriju za promicanje cjelovitoga ljudskog razvoja zaduženom, između ostaloga, za pitanje iseljavanja i migracija na razini opće Crkve.

Ključne riječi: *migracije, iseljavanje, dušobrižništvo dijaspore, uputa Erga migrantes caritas Christi – Kristova ljubav prema seliocima, Hrvatska inozemna pastva.*

¹ Ovo je proširena i dorađena verzija rada koji je u bitno kraćem obliku objavljen pod naslovom „Crkveni dokumenti i kanonske odredbe o dušobrižništvu dijaspore. Strukture i djelatnici u pastoralu iseljenika“, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije* 148, 5 (2020.), (543-546), 15-18. U istome broju nalazi se dobar prikaz aktualnog stanja Hrvatske inozemne pastve po čitavome svijetu, a napose vrijedan rad Tomislava MARKIĆA, ravnatelja Dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu, pod nazivom „Hrvatska inozemna pastva: identitet i poslanje“, *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije* 148, 5 (2020.), (533-542) 5-14.

Uvod

Jedno od aktualnih pitanja posljednjeg desetljeća pitanje je iseljavanja, migracija i kretanja stanovništva u najširem smislu i zbog najrazličitijih motiva, što je oduvijek vezano uz čovjekovo postojanje. To je pitanje aktualno kako na razini opće Crkve, tako i na razini lokalne. Pri tome valja naglasiti kako se tu ne radi samo o jednom društvenom fenomenu promatrano sa sociološke točke gledišta, nego se pred Crkvu postavlja temeljno pitanje njezine univerzalnosti, katoliciteta i misionarske naravi. U prilog aktualnosti pitanja migracija govori i pokazatelj da je 2017. godine počeo s djelovanjem *Dikasterij za promicanje cjelovitog ljudskog razvoja*, tijelo Svete Stolice koje je na sebe preuzelo zadaće *Papinskog vijeća za pastoral selilaca i putnika* koje je time prestalo postojati. Stoga je sasvim opravdano da Crkva o njemu promišlja s različitih točki gledišta, pa tako i s crkvenopravne točke promatranja.

Fenomen kretanja stanovništva pred Crkvu je oduvijek stavljao vrlo osjetljivu zadaću: pružiti svakom vjerniku duhovnu poruku. Izvršavanje toga poslanja, koje se sastoji primarno od primanja odnosno dijeljenja sakramenata i naviještanja evanđelja, pretpostavlja i zahtijeva određene hijerarhijske strukture i crkvene službe. Drugim riječima, potrebno je imati okvir za djelatnike u pastoralu i strukturalne pretpostavke ove specifične vrste misijskog djelovanja, a sve za dušobrižništvo dijaspore.

Kanonsko pravo svojim odredbama nastoji urediti i pružiti okvir za ovu vrstu pastoralnog djelovanja Crkve, pri čemu valja naglasiti kako se radi o vrlo dinamičnom polju života Crkve koje nije moguće urediti ujednačenim i čvrstim propisima. S jedne strane, temeljni kriterij za uređenje crkvenog života je načelo područnog karaktera, npr. područje, teritorij ili granice jedne župe, biskupije, biskupske konferencije. S druge strane, dušobrižništvo iseljenika i dijaspore zahtijeva pastoralnu brigu o vjernicima, osobama koje povezuje isti jezik, narodnost, kultura, ali su raspršeni na više župâ, biskupija te je za njih potrebno urediti strukture prema načelu osobnog karaktera. Nadalje, načelo područnosti primjenjuje se u najvećoj mjeri pri ustanovi jedne partikularne Crkve, ali ono nije konstitutivni, nego odredbeni element i Zakonik kanonskog prava predviđa jednako tako partikularne Crkve utemeljene na osobnom načelu, tj. na temelju obreda, jezika ili narodnosti (usp.: ZKP, kann. 372, § 2; 518). Osim toga, crkveni dokumenti o tom pitanju veliku pozornost pridaju jednako i katolicima istočnog i katolicima zapadnog, tj. latinskog obreda. Upravo u pomirbi svih tih specifičnosti, dušobrižništvo dijaspore, pa tako i pastoralna skrb hrvatske inozemne pastve, nastoji urediti svoje djelovanje.

1. Temeljni dokumenti Crkve o pastoralu iseljenika

Crkvene odredbe o dušobrižništvu dijaspore, koje se onda primjenjuju i na sve hrvatske katoličke zajednice po čitavom svijetu, ne mogu se propisati u strogom smislu riječi. Temeljna polazišta su Zakonik kanonskog prava (u daljnjem tekstu: ZKP) i Zakonik kanona istočnih Crkava (u daljnjem tekstu: ZKIC), kojih se odredbe reflektiraju u danas aktualnoj uputi *Erga migrantes caritas Christi – Kristova ljubav prema seliocima*, što ju je 1. svibnja 2004. godine odobrio Sveti Otac, a objavilo *Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika* 3. svibnja iste godine.²

Vraćajući se u povijest, Crkva je već od XIX. stoljeća pastoralnu brigu za iseljenike sve više povjeravala misijskim redovničkim kongregacijama. Prvi dokumenti nastali su početkom XX. stoljeća, da bi se nakon II. svjetskog rata osjećala potreba za dokumentom koji će na jednom mjestu sabrati sve postojeće odredbe te dati daljnje smjernice za cjelovitu pastoralnu skrb. To je učinila apostolska konstitucija pape Pija XII. *Exsul familia*³ iz 1952. godine, koja se smatra *magnum chartom* crkvenog nauka o selilaštvu. Riječ je o prvom službenom dokumentu Svete Stolice koji na sveobuhvatan i sustavan način, s povijesnoga i crkvenopravnog gledišta, opisuje u glavnim crtama pastoral iseljenika. II. vatikanski sabor progovorio je također o fenomenu selilaštva,⁴ da bi papa Pavao VI., nastavljajući i primjenjujući koncilski nauk, dao objelodaniti 1969. godine motu proprio *Pastoralis migratorum cura*,⁵ koji je pratila uputa Svete kongregacije za biskupe *Nemo est*.⁶ Zatim je 1978. godine, *Papinska komisija za pastoral*

² PONTIFICIUM CONSILIUM DE SPIRITUALI MIGRANTIUM ATQUE ITINERANTIUM CURA, *Instructio Erga migrantes caritas Christi* (3. V. 2004.), AAS XCVI (2004.) 11, 762-822; *Enchiridion Vaticanum* 22/2418-2613. Hrvatski prijevod: PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Uputa Kristova ljubav prema seliocima* (Dokumenti 140; Zagreb: KS, 2005.). U daljnjem tekstu: *Uputa*.

³ PIUS PP. XII., *Constitutio apostolica De spiritualie migrantium cura Exsul familia* (1. VIII. 1952.), AAS XLIV (1952.) 13, 649-704.

⁴ II. vatikanski sabor ne govori o iseljenicima tematski i sustavno na jednom mjestu, nego je na različitim mjestima donio smjernice koje se odnose na fenomen selilaštva, usp.: Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, govoreći o kontekstu gospodarskog i društvenog razvoja, br. 63-72; Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi *Christus Dominus*, br. 18.

⁵ PAULUS PP. VI., *Litterae apostolicae Motu proprio datae Pastoralis migratorum cura. Novae normae de pastore migratorum cura statuuntur* (15. VIII. 1969.), AAS LXI (1969.) 10, 601-603; *Enchiridion Vaticanum* 3/1496-1499.

⁶ SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Instructio Nemo est de pastore migratorum cura* (22. VIII. 1969.), AAS LXI (1969.) 10, 614-643; *Enchiridion Vaticanum* 3/1500-1605.

selilaštva i turizma, tijelo kojemu je u to doba bila povjerena briga za selioce, objavila okružnicu biskupskim konferencijama *Crkva i seljenje ljudi*.⁷

Paralelno s objavljivanjem crkvenih dokumenata na temu duhovne i pastoralne skrbi za iseljenike, razvijala su se i tijela Apostolske Stolice koja su se brinula za pastoral iseljenika, putnika, migranata. Papa Pijo X. osnovao je 1912. godine pri Kongregaciji konzistorija zaseban ured za pastoral iseljenika „*novum Officium, seu Sectionem de spirituali emigrantium cura*“.⁸

Nakon II. svjetskog rata fenomen selilaštva postao je vrlo aktualan te je važnost i briga za ovo pitanje vidljiva u tome što je ono povjereno Državnom tajništvu Svete Stolice. U nadolazećem periodu više je ureda i tijela bilo utemeljeno i posvećeno pitanju iseljenika, i to ponajprije kao posljedica objavljivanja apostolske konstitucije *Exsul familia*, ali i na poticaj II. vaticanskog sabora. Objedinjavanjem različitih ureda papa Pavao VI. je 1970. godine u okviru Kongregacije za biskupe osnovao *Pontificia commissio de spirituali migratorum atque itinerantium cura – Papinsko povjerenstvo za postoral selilaca i putnika*.⁹ Apostolskom konstitucijom *Pastor Bonus*,¹⁰ 1988. godine, povjerenstvo je postalo vijeće *Pontificium consilium de spirituali migrantium atque itinerantium cura – Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika*, a zadaća Vijeća prikazana je u čl. 149.-151.

Papa Franjo objavio je 17. kolovoza 2016. godine, motuproprij *Humanam progressionem* kojim utemeljuje *Dicasterium ad integram humanam progressionem fovendam – Dikasterij za promicanje cjelovitoga ljudskog razvoja*,¹¹ a

⁷ PONTIFICIA COMMISSIONE PER LA PASTORALE DELLE MIGRAZIONI E DEL TURISMO, *Lettera circolare alle conferenze episcopali chiesa e mobilità umana* (26. V. 1978.), AAS LXX (1969.) 6, 357-378; *Enchiridion Vaticanum* 6/820-1001.

⁸ Taj ured odnosio se na katolike latinskog obreda, dok je mjerodavnost za iseljenike katolike istočnog obreda, u okviru svih općenitih pitanja bez osnivanja zasebnog ureda, ostala pri Kongregaciji za evangelizaciju naroda, PIUS PP. X., *Motu proprio De catholicorum in exteris regionibus emigratione Cum omnes catholicos* (15. VIII. 1912.), AAS IV (1912.) 15, 526-527.

⁹ PAULUS PP. VI., *Litterae apostolicae Motu proprio datae Pontificia Commissio de spirituali migratorum atque itinerantium cura constituitur Apostolicae caritatis* (19. III. 1970.), AAS LXII (1970.) 4, 193-197; *Enchiridion Vaticanum* 3/2000-2008. U literaturi se može susresti naziv Papinske komisije iz 1970., u kojoj stoji da je ona mjerodavna za pitanje selilaštva i turizma, ali u motupropriju stoji izričito „*migratorum atque itinerantium*“.

¹⁰ IOANNES PAULUS II., *Constitutio Apostolica Pastor bonus de romana curia* (28. VI. 1988.), AAS LXXX (1988.) 7, 841-934; *Enchiridion vaticanum* 11/787-1070; Hrvatski prijevod: IVAN PAVAO II., „*Pastor Bonus – Dobri pastir, apostolska konstitucija o Rimskoj kuriji*“, *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Paola II. s izoorima* (Zagreb: KS, 1996.), 873-967.

¹¹ FRANCISCUS PP., *Litterae apostolicae Motu proprio datae Humanam Progressionem quibus Dicasterium ad integram humanam progressionem fovendam constituitur* (17. VIII.

stupio je na snagu 1. siječnja 2017. godine, objedinjujući četiri papinska vijeća koja su utemeljenjem novog Dikasterija prestala postojati: *Papinsko vijeće za pravdu i mir*, *Papinsko vijeće Cor unum*, *Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika*, *Papinsko vijeće za pastoral zdravstvenih djelatnika*. Tako je od 2017. godine na razini opće Crkve pitanje dijaspore, iseljeničtva, migranata povjerenom novoutemeljenom Dikasteriju za promicanje cjelovitoga ljudskog razvoja, koji je, dakle, na sebe preuzeo zadaće ugašenog *Papinskog vijeća za pastoral selilaca i putnika*.

Imajući na umu nove migracijske tokove, vrativši se na danas aktualni dokument, uputa *Erga migrantes caritas Christi – Kristova ljubav prema seliocima* želi osuvremeniti pastoral selilaca u najširem smislu riječi. Nakana je uskladiti, ispravno tumačiti i točno primijeniti odredbe Istočne i Zapadne Katoličke Crkve sadržane u oba Zakonika, u pitanjima koja se odnose na dušobrižništvo dijaspore. Po svojoj naravi uputa je odredba administrativnog karaktera s ciljem tumačenja zakona i određivanja načina njegove primjene, odnosno, namijenjena je onima koji se moraju brinuti za provedbu i primjenu zakona, bez nakane da unosi novosti, tj. da mijenja, nadopunjuje ili ukida zakon (usp.: ZKP, kan. 34). U granicama svoje mjerodavnosti donose je tijela zadužena za izvršnu vlast, pa tako i u ovom slučaju tada postojeće *Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika*, s prethodnim odobrenjem Svetog Oca. Uputa je namijenjena biskupskim konferencijama i biskupima kao pomoć u načinu i pristupu rješavanju jednog osjetljivog područja u životu Crkve.¹²

Uputa ima dvije cjeline.

Prva je doktrinarnog karaktera, sastoji se od uvoda, zaključka i četiri dijela, a govori: o fenomenu selilaštva danas, o migracijama kao znaku vremena i brige Crkve, potom o iseljenicima i pastoralu prihvaćanja, nadalje o djelatnicima u pastoralu zajedništva te konačno o strukturama misijskog pastoralna i zaključno o sveopćem poslanju.

Druga cjelina je puno kraća, odnosno na kraju Upute donesen je *Pravno-pastoralni pravilnik*,¹³ sastoji se od 22 članka te predstavlja pravno-pastoralni okvir dušobrižništva dijaspore i iseljenika. Iako se donose

2016), AAS XCVIII (2016.) 9, 968. Ujedno je odobren *ad experimentum* Statut novog Dikasterija *Statutum novi Dicasterii ad integram humanam progressionem fovendam*, AAS XCVIII (2016.) 9, 969-972.

¹² Usp.: Jesús MIÑAMBRES, „L'ordinamento giuridico-pastorale della missione della Chiesa nei confronti degli emigranti“, *Ius Ecclesiae* 16 (2004.) 2, 556-557.

¹³ PONTIFICIUM CONSILIUM DE SPIRITUALI MIGRANTIUM ATQUE ITINERANTIUM CURA, *Instructio Erga migrantes caritas Christi – Ordinamento giuridico-pastorale* (3. V. 2004.), AAS XCVI (2004.) 11, 812-822; *Enchiridion Vaticanum* 22/2561-2613. Hrvatski prijevod: PAPINSKO VIJEĆE ZA PASTORAL SELILACA I PUTNIKA, *Uputa Kristova ljubav prema seliocima – Pravno-pastoralni pravilnik*, Dokumenti 140 (Zagreb: KS, 2005.), str. 101-116 (dalje: *Pravilnik*).

propisi s obzirom na vjernike, odredbe se odnose daleko više na dušobrižnike, tj. kapelane i misionare dijecezanskih i eparhijskih prezbitera, redovnika i redovnica, nacionalne koordinateure, na mjerodavne crkvene vlasti, biskupske konferencije i odgovarajuće hijerarhijske strukture Istočnih Katoličkih Crkava.

U ovome radu, što proizlazi iz samoga naslova, naglasak je stavljen na kanonsko-pravne odredbe, stoga je daljnji dio izlaganja materije vezan uz *Pravno-pastoralni pravilnik*, koji najbolje prikazuje propise Crkve o dušobrižništvu dijaspore i iseljenika općenito. *Pravilnik*, istina, započinje poglavljem posvećenim vjernicima laicima (usp.: *Pravilnik*, čl. 2.-3.), ali jako dobro sažima temeljni okvir strukturalnih i personalnih pretpostavki za pastoral i dušobrižništvo iseljenika. U tom odnosu, u kojem „pravu vjernikâ da primaju pomoći iz duhovnih dobara Crkve, osobito iz Božje riječi i sakramenata (usp.: ZKP, kan. 213; ZKIC, kan. 16) odgovara dužnost pastira da se pobrinu pružiti tu pomoć, posebno seliocima, imajući u vidu njihove osobite životne prilike“ (*Pravilnik*, čl. 1.), rađa se pastoral za dušobrižništvo dijaspore.

Nadalje, ostvarivanje navedenog prava vjernikâ ovisi o mnogim elementima, primarno o jeziku, kulturi, mentalitetu, koji čine kontekst vjerničkog života, što osobito dolazi do izražaja u sakramentu pokore i euharistije. Konačno, obred slavljenja sakramenata predstavlja također jedno od temeljnih prava vjernikâ, koje podrazumijeva štovanje Boga prema propisima svojega obreda i baštini duhovnog života (usp.: ZKP, kan. 214) kao dio vjerskog identiteta svakog vjernika. U *Uputi*, prvi put u jednom papinskom dokumentu, velika pozornost posvećuje se ponajprije iseljenicima katolicima istočnog obreda (usp.: *Uputa*, brr. 52-56), ali također i onima koji dolaze iz drugih Istočnih nekatoličkih Crkvi, napose iz istočne Europe (usp.: *Uputa*, brr. 56-58), kao i seliocima drugih religija uopće (usp.: *Uputa*, brr. 59-60).

2. Temeljne strukture u pastoralu iseljenika na razini partikularne Crkve

Imajući na umu sve do sada rečeno, navedena prava vjernikâ pred hijerarhiju Crkve postavljaju obvezu te daju smjernice kako organizirati pastoral iseljenika sa strukturalne i personalne točke gledišta. Riječ je, naime, bilo o pravu vjernikâ na slušanje Božje riječi i primanje sakramenata u vlastitom kulturološkom i jezičnom kontekstu, bilo o pravu i obvezi vjernikâ na čuvanje vlastitog obreda, napose što se tiče katolika istočnog obreda koji pripadaju samosvojnoj Crkvi (*Ecclesia sui iuris*).

Radi se o vrlo različitim i često nepredvidivim situacijama u kojima hijerarhijske strukture moraju djelovati između određenih kanonskih propisa i krajnje fleksibilnosti u njihovoj pripremi. Konkretno se to očituje u pastoralu iseljenika u uređenju hijerarhijskih struktura, između primjene kriterija područnog karaktera, na jednoj strani i načela osobnog karaktera, na drugoj strani.

Osnovna postavka dušobrižništva iseljenika počinje od činjenice da je pastoralna skrb za sve vjernike povjerena dijecezanskom, odnosno eparhijskom biskupu, a to se isto odnosi i na iseljenike, selioce i druge koji se nalaze na području određene mjesne Crkve. Na biskupijskoj razini predviđene su sljedeće temeljne strukture: zajednice iseljenika organizirane unutar *missio cum cura animarum* – misije za dušobrižništvo s kapelanom, odnosno osobne župe sa župnikom na čelu. Ako je potrebno, dijecezanski ili eparhijski biskup može imenovati biskupskog vikara s posebnom zadaćom pastoralu iseljenika na području svoje biskupije ili eparhije, odnosno može ustanoviti poseban ured za iseljenike. Konačno, ključnu ulogu u povezanosti Crkava iz kojih i Crkve u koje iseljenici odlaze odnosno dolaze, imaju biskupske konferencije.

2.1. Katoličke misije, zajednice i kapelani za iseljenike

Najčešći oblik organiziranja pastoralnog života su *missio cum cura animarum* – misije za dušobrižništvo.¹⁴ Zakonik kanonskog prava spominje samo župe i kapelanije kao područje vršenja službe jednog kapelana, ali ne donosi neki dodatni oblik misija za duhovnu skrb, iako se u organizaciji ovog specifičnog crkvenog i pastoralnog života dušobrižništva dijaspore i iseljenika najviše koriste upravo misije. Čini se kako *Uputa*, na jednoj strani, ne navodeći to izričito, u toj hijerarhijskoj strukturi pastoralu za iseljenike status misija izjednačava sa statusom kapelanija, odnosno status misionara sa statusom kapelana (usp.: *Uputa*, br. 91). S druge strane, pak, misije su u mnogim vidicima izjednačene sa župama, dok svećenik koji se nalazi na čelu misije ima ovlasti župnika po samom pravu, a kapelan takve ovlasti nema po samom pravu, nego samo u mjeri u kojoj su mu povjerene posebnim ovlastima.¹⁵

¹⁴ *Uputa* ovaj vid pastoralne organiziranosti prevodi i kao *misija za duhovnu skrb*. usp.: *Uputa*, br. 24.

¹⁵ Usp.: Luigi SABBARESE, „Cura dei migranti tra pastorale della mobilità e mobilità della pastorale“, *Vergentis. Revista de Investigación de la Cátedra Internacional Conjunta Inocencio III*, 7 (2018.), 143.

U svakom slučaju, nije uvijek lako identificirati karakteristike jedne misije. Stoga je i Hrvatska inozemna pastva također najvećim dijelom organizirana kroz hrvatske katoličke misije, zajednice i centre kojih ima po cijelome svijetu, a njihov pravni status prilično je različito definiran, zavisno od biskupske konferencije na čijem području djeluju. Misije za dušobrižništvo osoba različitog jezika i kulture bile su u prošlosti klasični model pastoralne skrbi vezan uz privremena doseljavanja, odnosno u fazi useljavanja selilaca. Danas se te zajednice već nalaze na različitom stupnju integracije u zemlji u kojoj žive. Drugim riječima, *Uputa* naglašava kako bi trebalo osmisliti nove strukture koje će, s jedne strane, biti „stabilnije“ te slijedom toga imati određeni pravni položaj u partikularnim Crkvama, a s druge strane, ostati fleksibilne i otvorene za privremena i nova doseljavanja (usp.: *Uputa*, br. 90).

Dijecezanski ili eparhijski biskup (usp.: *Pravilnik*, čl. 7., § 1) može ustanoviti takvu misiju na području jedne ili više župâ, pomno određujući njezine granice. Moguće je također, da dijecezanski ili eparhijski biskup povjeri brigu za iseljenike nekoj redovničkoj ustanovi. (usp.: *Pravilnik*, čl. 13., § 1). Misija može, ali ne mora, biti pripojena mjesnoj, područnoj župi, što se posebno preporučuje ako su i misija i župa povjerene članovima iste ustanove posvećenog života ili družbe apostolskog života (usp.: *Pravilnik*, čl. 7., § 5). Za one zajednice iseljenika koje nemaju svoju misiju, potrebno je, prema mogućnostima, dodijeliti crkvu ili oratorij (usp.: *Pravilnik*, čl. 8., § 1).

Na čelu misija, nalaze se *kapelani* odnosno *misionari*, a to su „prezbiteri koji su od mjerodavne crkvene vlasti primili poslanje da vrše trajnu pastoralnu brigu za selioce istog jezika ili naroda, odnosno pripadnike iste samosvojne Crkve“ (*Pravilnik*, čl. 4.). „U tome hodu kapelan/misionar mora predstavljati most koji povezuje zajednicu selilaca sa zajednicom starijih selilaca. On je s njima da bi izgrađivao Crkvu u zajedništvu prije svega s dijecezanskim/eparhijskim biskupom i sa svojom braćom u svećeništvu, osobito sa župnicima koji vrše istu pastoralnu skrb“ (*Uputa*, br. 77). Ovisno o tome je li ustanovljena određena misija ili nije, ili je za neku zajednicu iseljenika dodijeljena samo crkva ili oratorij, možemo razlikovati dvije vrste kapelana: oni kojima je povjerena jedna misija i oni kojima je povjerena samo crkva ili oratorij, bez osnivanja misija.

Kapelani su, uz dužne razlike, po pravu izjednačeni sa župnikom, ali svoju službu vrše u zajedništvu s mjesnim župnikom. Imaju ovlasti za sudjelovanje u sklapanju ženidbe kada je jedan od zaručnikâ vjernik koji pripada misiji. Njima mogu biti dodijeljeni pomoćnici, koji jednako tako, uz dužne razlike, imaju iste zadaće i ovlasti koje imaju župni vikari (usp.: *Pravilnik*, čl. 7., §§ 2 i 4).

Kapelani odnosno misionari snagom svoje službe imaju ovlasti kapelana prema kan. 566, § 1 ZKP-a, kako bi mogli vršiti redovitu pastoralnu skrb. Radi se o ovlasti osobnog karaktera, koju može vršiti samo s obzirom na iseljenike određenog jezika ili narodnosti. Nije isključivog karaktera, nego kumulativnog te je, prema tome, mora vršiti zajedno s mjesnim župnikom na čijem području djeluje kao kapelan. Iz toga proizlazi da se vjernici, pripadnici jedne misije, mogu za slavljenje sakramenata slobodno obratiti bilo svojem kapelanu, bilo mjesnom župniku.¹⁶

Kako bi kapelani preuzeli službu, potrebno je da im njihov vlastiti dijecezanski ili eparhijski biskup podijeli potrebno dopuštenje kako ih smatra prikladnima za obavljanje službe misionara ili kapelana u nekoj drugoj mjesnoj Crkvi. Oni, međutim, i nadalje ostaju inkardinirani u svoju vlastitu partikularnu Crkvu (usp.: ZKP, kan. 271; ZKIC, kann. 361-362), ali privremeno odlaze u inozemstvo pružati pastoralnu skrb iseljenicima (usp.: *Uputa*, br. 79). Prezbiteri će se potom staviti na raspolaganje mjerodavnom tijelu biskupske konferencije. O tome će vlastiti dijecezanski ili eparhijski biskup i vlastita biskupska konferencija zajedno izdati zasebni dokument *potvrdi o prikladnosti* (usp.: *Uputa*, br. 73). Temeljem navedene *potvrde* prezbiteri se povjeravaju određenom dijecezanskom ili eparhijskom biskupu ili biskupima biskupije ili eparhije na čijem području se nalaze zajednice, misije, osobne župe ili drugi oblik organiziranog dušobrižništva za dijasporu, koji će ih imenovati kapelanima ili misionarima za te zajednice (usp.: *Pravilnik*, čl. 5.).

Upravo je to postupak koji se slijedi prigodom imenovanja u hrvatskoj inozemnoj pastvi. Svakog kapelana najprije vlastiti ordinarij, bilo dijecezanski biskup ili viši redovnički poglavar, predlaže Ravnateljstvu dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu. Nakon toga kapelan dobiva dokument tzv. *praesentibus litteris testamur* koji zajedno potpisuju predsjednik Hrvatske biskupske konferencije ili Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, ovisno odakle kapelan dolazi, i ravnatelj Dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu. Na osnovi toga dokumenta vijeće za iseljenike biskupske konferencije, ako postoji, i dijecezanski biskup na čijem području djeluje hrvatska katolička župa, misija, zajednica ili centar, imenuje kape-

¹⁶ Zakonik kanona Istočnih Crkava ne poznaje službu kapelana. Jednako tako ostaje otvorenim u kojoj mjeri je primjenljiv postupak imenovanja kapelana, predviđen za dušobrižnike katolika zapadnog obreda, na dušobrižnike katolika istočnog obreda. No, taj manjak u istočnom zakonodavstvu svakako je moguće nadomjestiti posebnim ovlastima koje će dotičnom dušobrižniku podijeliti patrijarh, eparhijski biskup ili druga mjerodavna vlast Istočne Katoličke Crkve (usp.: L. SABBARESE, „Cura dei migranti tra pastorale della mobilità e mobilità della pastorale“, 140-141).

lana kao voditelja. Ako se pastoralna briga za iseljenike povjerava nekom određenom redovniku, a ne toliko redovničkoj ustanovi, „uvijek je nužno da on prethodno dobije dopuštenje svoga poglavara, te sklopi napismeno odgovarajući ugovor“ (*Pravilnik*, čl. 13., § 2), a dalje treba slijediti postupak imenovanja kapelanom, kako je to predviđeno za sve prezbitere.

Tijekom cijele svoje službe, kapelan odnosno misionar podložan je mjerodavnosti „dijecezanskog ili eparhijskog biskupa koji je ustanovio misiju za koju ovaj obavlja svoju službu, i što se tiče vršenja svete službe i obdržavanja crkvene stege“ (*Pravilnik*, čl. 10.). Jednako vrijedi i ako je vršenje apostolata među iseljenicima povjereno redovnicima, oni su „dužni pridržavati se propisa dijecezanskog ili eparhijskog biskupa“ (*Pravilnik*, čl. 14.).

Nedvojbeno, središnja figura dušobrižništva dijaspore ostaje kapelan/misionar. Zanimljivo kako ga i *Uputa* i *Pravilnik* uvijek donose baš u tom i takvu odnosu kapelan/misionar. Zakonik kanonskog prava, u užem smislu, promatra te dvije crkvene službe sasvim odvojeno. „Kapelan je svećenik kojemu je za stalno povjerena, barem djelomice, pastoralna briga za neku zajednicu ili posebnu skupinu vjernikâ“ (ZKP, kan. 564). Nadalje, ističe kako se kapelani trebaju postaviti, prema mogućnostima, za one koji zbog svojih životnih okolnosti ne mogu imati redovitu župničku brigu, a među njima izričito navodi iseljenike, selioce i dr. (usp.: ZKP, kan. 568). Misionarima poima, pak, „one koje šalje mjerodavna crkvena vlast da obavljaju misijski rad“ (ZKP, kan. 784). U širem smislu, Zakonik naglašava „da je sva Crkva po svojoj naravi misionarska“ (ZKP, kan. 781).¹⁷ Služba kapelana, kao dušobrižnika dijaspore, prema tome u sebi objedinjuje ta dva elementa i tek na taj način poprima svoje puno značenje. Stoga je i razumljivo da crkveni dokumenti pojam kapelan i misionar koriste kao sinonim kada govore o nosiocima pastoralne skrbi za iseljenike.

2.2. Osobne župe iseljenika

U odnosu na misije rjeđi oblik organiziranja crkvenog i pastoralnog života za dušobrižništvo dijaspore su *osobne župe*. Osnivanje osobne župe nije pravilo, ali radi spasenja duša može biti korisno i svrhovito.¹⁸ U sustavu hrvatske inozemne pastve postoji manji broj zajednica koje su

¹⁷ Usp.: J. MIÑAMBRES, „L'ordinamento giuridico-pastorale della missione della Chiesa nei confronti degli emigranti“, 559.

¹⁸ Usp.: Jure BRKAN, *Župa u zakonodavstvu Katoličke Crkve* (Split: Služba Božja, 2004.), 88-92; usp.: Velimir BLAŽEVIĆ, *Župe i župnici. Pravno-pastoralni repertorij* (Zagreb: KS, 2014.), 13.

osnovane kao osobne župe, dok većina, kako je bilo rečeno, ima status misija, zajednica ili centara. „Osobne župe s razloga narodnosti, jezika ili obreda predviđene su pak za mjesta u kojima postoji neka useljenička zajednica koja će i u budućnosti imati nove pridošlice i u kojima zajednica ima konstantno veliki broj“ (*Uputa*, br. 91). No, zanimljivo je da *Uputa* u istome broju ostavlja mogućnosti kako se također može „predvidjeti slučaj mjesne župe s misijom za vjernike iste narodnosti, jezika ili obreda“.

Međutim, *Pravilnik* ništa ne govori o osnivanju područnih, mjesnih župâ, nego samo predviđa mogućnost osnivanja osobnih župâ, što je u mjerodavnosti dijecezanskog ili eparhijskog biskupa, koji će utvrditi točne granice te župe i propise što se tiče župnih knjiga. Prezbyter kojemu je povjerena osobna župa za selioce uživa ovlasti i dužnosti župnika i na njega se primjenjuje ono što je u *Uputi* i *Pravilniku* određeno za kapelane/ misionare iseljenika, u našem slučaju dušobrižnike dijaspore. Vjernici koji čine zajednicu određenog jezika, naroda ili obreda, u ovom slučaju, slobodni su izabrati žele li pripadati područnoj župi u kojoj žive ili osobnoj župi (usp.: *Pravilnik*, čl. 6.)

Važno je zapaziti kako *Pravilnik*, na jednoj strani, govoreći o kapelanima kojima je povjerena misija za dušobrižništvo iseljenika, izričito navodi kako svoju službu moraju vršiti u zajedništvu s mjesnim župnikom, odnosno da se radi o ovlasti kumulativnog karaktera zajedno s područnim, tj. mjesnim župnikom. Iz navedenog proizlazi, iako nije izričito navedeno, da jedan vjernik iseljenik slobodno može birati između misije i područne župe (usp.: *Pravilnik*, čl. 7.). Na drugoj strani, *Pravilnik* prezbyterima koji se nalaze na čelu osobne župe u punoj mjeri priznaje prava i dužnosti župnika ne navodeći kako im je ovlast kumulativnog karaktera s mjesnim župnikom, ali zato izričito navodi kako su vjernici slobodni birati između područne ili osobne župe (usp.: *Pravilnik*, čl. 6.). Drugim riječima, župnik područne župe ima mjerodavnost nad vjernicima te iste područne župe, ali i nad vjernicima osobne župe, no ne i obratno kada je riječ o župniku osobne župe. Župnik osobne župe tako svoju mjerodavnost zadržava samo nad vjernicima osobne župe osnovane na temelju, naroda, jezika ili obreda, ali nema nikakve mjerodavnosti nad vjernicima područne župe.

2.3. Partikularne Crkve osobnog karaktera

U dušobrižništvu iseljenika velika se pastoralna pozornost posvećuje vjernicima Istočnih Katoličkih Crkvi. Pravo vjernikâ na primanje sakramenata prema vlastitom obredu obvezuje hijerarhijske strukture

osigurati i omogućiti uživanje toga prava. Shodno tome, postoji pravna obveza da posvuda, gdje je to moguće, vjernici zadrže vlastiti obred, shvaćen kao vlastitu liturgijsku, bogoslovnu, duhovnu i stegovnu baštinu (usp.: *Uputa*, br. 25 i 52).

U formulaciji ZKP-a kan. 372, kada se govori o biskupiji ili drugoj partikularnoj Crkvi, na prvome mjestu navedeno je opće načelo o podružnosti (kan. 372, § 1), a na drugom se ostavlja mogućnost osnivanja „partikularne Crkve različite po obredu vjernikâ ili po čemu drugom“ (kan. 372, § 2). Zanimljivo je uočiti kako kan. 518 ZKP-a koji govori o župi i kan. 372 ZKP-a koji govori o partikularnoj Crkvi raspravljaju o istoj tematici. Međutim, dok kan. 518 nabraja obred, jezik i narodnost kao kriterij za utemeljenje župe, kan. 372, § 2 spominje samo obred vjernikâ kao kriterij za utemeljenje partikularne Crkve. Upravo ta razlika pokazuje kolika se važnost pridaje vlastitom obredu, te se stoga i za iseljenike istočnog obreda mogu ustanoviti određene hijerarhijske strukture.

Stupanjem na snagu Zakonika kanona Istočnih Crkava, naglašeno je očuvanje vlastitog obreda istočnih katolika. Spomenuti Zakonik je, također, konačno pružio različite mogućnosti kako to realizirati, što je također cilj i same *Upute*. „Neka se dijecezanski ili eparhijski biskup, u skladu s kan. 383 ZKP i kan. 193 ZKIC, pobrine oko duhovne skrbi za selioce druge samosvojne Crkve, podupirući pastoralno djelovanje prezbiterâ istog obreda ili ostalih prezbiterâ te pridržavajući se odgovarajućih kanonskih odredbi“ (*Pravilnik*, čl. 16., § 3). Tom pitanju *Uputa* posvećuje veliku važnost te se poziva na odredbe Zakonika kanona Istočnih Crkava koje omogućavaju osnivanje samosvojnih Crkava (usp.: ZKIC, kann. 27, 28, 147), odnosno različitih oblika partikularnih Crkava osobnog karaktera. Tako se previđa mogućnost osnivanja egzarhata kao dijela „Božjeg naroda koji, zbog posebnih okolnosti, još nije osnovan kao eparhija“ (ZKIC, kan. 311, § 1; usp.: *Uputa*, br. 25).

Ako za iseljenike, vjernike Istočnih Katoličkih samosvojnih Crkava ne postoji vlastita hijerarhijska struktura na određenom području, oni mogu biti povjereni brizi hijerarha ili župnika druge samosvojne Crkve, u ovom slučaju najčešće latinske, Zapadne Katoličke Crkve, ali uvijek ostaju pribrojeni svojoj samosvojnoj Crkvi (usp.: ZKIC, kan. 38). Ključno je uočiti kako su samo povjereni pastoralnoj brizi, ali i dalje ostaju članovi svoje samosvojne Crkve. Konkretno, u crkvenoj stvarnosti istočni katolici koji žive na teritoriju gdje postoji samo hijerarhijska struktura Zapadne Katoličke Crkve, podložni su mjerodavnosti latinskog ordinarija, ali ne samim time i mjerodavnosti mjesnog župnika za katolike zapadnog obreda. Naime, mogu biti osnovane osobne župe po načelu istočnog obreda, kada župe i župnici čine sastavni dio partikularne Crkve latinskog obreda.

da na čijem području se župa nalazi. No, vjernici tih istih osobnih župâ pribrojeni su kao takvi i dalje svojoj samosvojnoj Crkvi. Nadalje, osnivanje župâ osobnoga karaktera po načelu vlastitog obreda, nije uvijek tako jednostavno jer katolici istočnog obreda mogu biti pripadnici različitih Istočnih samosvojnih Crkava.¹⁹ Sve to govori o važnosti vlastitog obreda koji treba čuvati kao vlastiti identitet svakog vjernika.

Osnivanje partikularnih Crkava po osobnom načelu, tj. prema različitom obredu vjernikâ, ili nečemu drugome, kada govorimo o dušobrižništvu iseljeničtva, vezano je više uz katolike istočnog obreda koji borave u zapadnim zemljama, nego uz katolike latinskog obreda. Uistinu, postoje egzarhati i eparhije pojedinih samosvojnih Istočnih Katoličkih Crkava na zapadu. Naprotiv, kada govorimo o osobnim župama, one postoje u iseljeničtvu ili dijaspori među katolicima i istočnog i zapadnog obreda, pa tako i u hrvatskoj inozemnoj pastvi.

2.4. Nacionalni koordinator – područni delegat

Među dušobrižnicima u službi iseljenika posebno mjesto zauzima uloga *nacionalnog koordinatora* (usp.: *Pravilnik*, čl. 11.), kojega se u sustavu hrvatske inozemne pastve naziva *područni delegat za hrvatsku inozemnu pastvu*.²⁰ Poželjno je da bude imenovan u zemljama u kojima su brojni kapelani ili misionari iseljenika istoga jezika. Njegova je zadaća koordinirati nositelje crkvenih službi i ostale djelatnike u pastoralu iseljenika. „On je postavljen kao pomoć kapelanima i misionarima određenog jezika ili zemlje više no samim seliocima.“ (*Uputa*, br. 73).

Služba područnog delegata u okviru hrvatske inozemne pastve regulirana je zasebnim *Pravilnikom delegatske službe za hrvatsku inozemnu pastvu HBK i BK BiH*.²¹ Definirana je čl. 1. navedenoga *Pravilnika*: „Područni delegati za hrvatsku inozemnu pastvu (delegati) su svećenici, izabrani od svećenika i pastoralnih djelatnika s određenog područja. Delegatska služba je pastoralne i, u odnosu na nadležne crkvene ustanove, savjetodavne naravi.“

¹⁹ Usp.: L. SABBARESE, „Cura dei migranti tra pastorale della mobilità e mobilità della pastorale“, 136-138.

²⁰ Naziv „*delegat*“ je pojam koji se koristio u *Uputi Svete kongregacije za biskupe Nemo est* iz 1969. godine (usp.: „*Instructio Nemo est*“, AAS LXI (1969.) 10, 636, br. 44; *Enchiridion Vaticanum* 3/1584), dok se u *Uputi Erga migrantes caritas Christi* (usp.: *Uputa*, br. 73-74) i u *Pravno-pastoralnom pravilniku* (usp.: *Pravilnik*, čl. 11.) za istu službu koristi pojam „*nacionalni koordinator*“.

²¹ Usp.: „*Pravilnik delegatske službe za hrvatsku inozemnu pastvu HBK i BK BiH*“ (26. I. 2015.), *Arhiv Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate*, br. 42/2020.

Njegova služba može se usporediti sa službom *dekana – vicarius foraneus*.²² „On nije izravno mjerodavan za selioce koji su, zbog svog prebivališta ili boravišta, podložni jurisdikciji ordinarija/hijerarha partikularne Crkve ili eparhije. Nema ni ovlasti nad kapelanima/misionarima, koji su, s obzirom na vršenje službe, podložni ordinariju/hijerarhu, koji im nalaže određene zadaće. Nacionalni koordinator će morati, dakle, usko surađivati s nacionalnim i dijecezanskim ravnateljima za pastoral selilaca“ (*Uputa*, br. 74).

Nacionalni koordinator djeluje u ime biskupske konferencije *ad quam*, odnosno one u kojima se nalaze kapelani i misije. Imenovanje nije obvezno, imenuje ga biskupska konferencija na čijem području djeluje, uz prethodnu konzultaciju biskupske konferencije *a qua*, odnosno one iz koje dolaze kapelani i iseljenici. Redovito ga se bira između misionara, tj. kapelana iste narodnosti i jezika, snagom svoje službe nema nikakve jurisdikcije. Dužan je održavati odnose kako s dijecezanskim i eparhijskim biskupima zemlje iz koje dolaze iseljenici, tako i s onima u kojima djeluje dušobrižništvo dijaspore. Konačno, smatra se prikladnim tražiti savjet nacionalnog koordinatora prilikom imenovanja, premještaja ili uklanjanja kapelana, kao i prigodom ustanovljenja nove misije.

U Hrvatskoj inozemnoj pastvi, čl. 2. navedenoga *Pravilnika*, određeno je: „Služba delegata traje pet godina. Po isteku mandata, može biti ponovno izabran. Izbor delegata, ukoliko propisi nadležne crkvene vlasti u inozemstvu ne određuju drugačije, organizira prethodni delegat na koncu svoga mandata ili, ako je on spriječen, najstariji svećenik po službi s određenoga područja. Izabranoga delegata potvrđuje ravnatelj Dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu (ravnatelj) i o tome obavještava nadležne crkvene vlasti u zemlji i u inozemstvu.“

3. Tijela biskupskih konferencija u pastoralu iseljenika

Za pastoral iseljenika biskupske konferencije imaju ključnu ulogu jer one su najbolja poveznica između Crkve, naroda i kulture iz kojih iseljenici odlaze, s Crkvom, narodom i kulturom u koje iseljenici dolaze (usp.: *Uputa*, br. 70). Radi bolje koordinacije i suradnje svih pastoralnih aktivnosti u prilog iseljenika u objema Crkvama, biskupske konferencije i mjerodavne hijerarhijske strukture Istočnih Katoličkih Crkava trebaju slijediti jednu od dvije mogućnosti: ako se radi o većem broju iseljenika, ustanoviti zasebno tijelo, vijeće, odnosno *nacionalno povjerenstvo za iseljenike*, te imenovati tajnika koji će preuzeti zadaću *nacionalnog ravnatelja za iseljenike*; u zemljama gdje

²² Usp.: L. SABBARESE, „Cura dei migranti tra pastorale della mobilità e mobilità della pastorale“, 147-148.

je manji broj iseljenika, odrediti *biskupa promicatelja* kako bi se zajamčila prikladna dušobrižnička briga. Sastav povjerenstva, odnosno ime biskupa promicatelja, biskupske konferencije trebaju priopćiti *Dikasteriju za promicanje cjelovitog ljudskog razvoja* (usp.: *Pravilnik*, čl. 19.). Treba naglasiti kako ovakva povjerenstva ili biskupa promicatelja trebaju imati biskupske konferencije iz kojih iseljenici dolaze i biskupske konferencije u koje odlaze.

Za hrvatsko iseljeničtvo osnovale su Hrvatska biskupska konferencija i Biskupska konferencija Bosne i Hercegovine zajedničko *Vijeće za hrvatsku inozemnu pastvu*, što je sasvim razumljivo, kako zbog istoga naroda, a napose zbog vrlo razvijene mreže misija i zajednica u dušobrižništvu hrvatske dijaspore. Djelovanje *Vijeća* regulirano je *Statutom Vijeća Hrvatske biskupske konferencije (HBK) i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine (BK BiH) za hrvatsku inozemnu pastvu*.²³ Prema čl. 1. i 4. *Statuta*, *Vijeće za hrvatsku inozemnu pastvu* savjetodavno je tijelo HBK i BK BiH, sa sjedištem u Zagrebu, na čijem je čelu predsjednik biskup izabran naizmjenično iz dvije biskupske konferencije.

Prema čl. 2. *Statuta* zadaća je *Vijeća*, u duhu dokumenata Svete Stolicе, smjernica HBK i BK BiH te biskupskih konferencija mjesnih Crkava u kojima djeluju hrvatske katoličke župe, misije i centri, promicati ukupno dušobrižništvo iseljenih Hrvata katolika. Sastav *Vijeća* definiran je čl. 3. *Statuta*, a to su: biskup predsjednik, ravnatelj dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu i područni delegati za hrvatsku inozemnu pastvu (s tim da uz delegata iz Njemačke u sastav *Vijeća* ulaze i po jedan izabrani predstavnik pastoralnih suradnika i redovnica) te predsjednik ili predsjednica Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavarica i predsjednik ili predsjednica Konferencije viših redovničkih poglavara i poglavarica Bosne i Hercegovine. Članove *Vijeća* potvrđuju obje Biskupske konferencije, a mandat im traje pet godina.

²³ Usp.: „Statut Vijeća Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine za hrvatsku inozemnu pastvu“ (26. I. 2015.), *Arhiv Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate*, br. 42/2020. Dokumenti koji reguliraju djelovanje Hrvatske inozemne pastve: *Statut Vijeća Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine za hrvatsku inozemnu pastvu*; *Pravilnik delegatske službe za hrvatsku inozemnu pastvu HBK i BK BiH*; *Pravilnik Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu* doneseni su u Zagrebu 26. I. 2015., a potvrđeni na sljedećih pet godina na zajedničkom zasjedanju BK BiH i HBK u Banjoj Luci, 2. III. 2020. Nije poznato da su objavljeni u službenim glasilima biskupskih konferencija. U *Službenim vijestima Hrvatske biskupske konferencije* moguće je pronaći samo *Statut Vijeća Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine za hrvatsku inozemnu pastvu*, odobren na susretu biskupa u Zagrebu, 22. i 23. I. 2001. godine, usp.: *Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije*, 9 (2001.) 1, 3-5.

Hrvatskom inozemnom pastvom upravlja *Ravnateljstvo dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu* čiji je rad reguliran *Pravilnikom Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu*. Riječ je o zajedničkom uredu HBK i BK BiH koji, u smislu crkvenih propisa i smjernica, koordinira djelovanje hrvatskih katoličkih župâ i misija u inozemstvu.²⁴ Prema čl. 5. *Statuta* na čelu se nalazi Ravnatelj dušobrižništva za Hrvate kojega naizmjenično predlaže HBK i BK BiH, a smatra se izabranim ako ga prihvati druga biskupska konferencija, dok dekret o imenovanju potpisuju predsjednici obiju biskupskih konferencija. Ravnatelj je snagom povjerene službe i tajnik *Vijeća*.

4. Dikasterij za promicanje cjelovitoga ljudskog razvoja

Područje dušobrižništva dijaspore na razini opće Crkve danas spada pod mjerodavnost *Dikasterija za promicanje cjelovitog ljudskog razvoja*, i to od 2017. kada je djelatnost četiri papinska vijeća objedinjena u jedan *Dikasterij*. Tako je prestalo postojati *Papinsko vijeće za pastoral selilaca i putnika*, a mjerodavnosti i zadaće *Papinskog vijeća*²⁵ preuzeo je novoutemeljeni *Dikasterij*. *Statut Dikasterija za promicanje cjelovitoga ljudskog razvoja* također na više mjesta ističe brigu za iseljništvo. U okviru samoga *Dikasterija* djeluju različita povjerenstva koja su uglavnom pojedinačno na sebe preuzela poslove prijašnjih papinskih vijeća. Jedno od njih je *Odjel* koji se bavi pitanjem izbjeglica i prognanika, žrtvama trgovine ljudima i svim pitanjima vezanim uz situacije ljudi koji su bili prisiljeni napustiti svoju zemlju ili je niti nemaju. Ovaj odjel osnovan je *ad tempus* pod vodstvom je Svetoga Oca, a u tome mu pomažu dva podtajnika.²⁶

U tome pravcu *Pravno-pastoralni pravilnik* donosi sljedeće dužnosti *Papinskog vijeća*, odnosno danas *Dikasterija* (usp.: *Pravilnik*, čl. 22.), još uvijek aktualne kada govorimo o pastoralu iseljenika: proučavati izvješća biskupskih konferencija ili odgovarajućih hijerarhijskih struktura Istočnih Katoličkih Crkava koja se odnose na pastoral selilaca; izdavati upute (usp.: ZKP, kan. 34); podupirati razmjenu informacija među biskupskim konferencijama; proučavati, promicati i animirati pastoralne aktivnosti; proučavati i

²⁴ Usp.: „Pravilnik Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu“ (26.1.2015.), *Arhiv Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate*, br. 42/2020.

²⁵ Apostolska konstitucija *Pastor Bonus* u čl. 149. definirala je djelatnost *Papinskog vijeća za pastoral selilaca i putnika*, zadaća koja je i danas aktualna: „Vijeće usmjerava pastoralnu brigu Crkve na posebne potrebe onih koji su prisiljeni napustiti domovinsko tlo ili ga uopće nemaju.“

²⁶ Usp.: „*Statutum novi Dicasterii ad integram humanam progressionem fovendam*“, čl. 1., § 4, AAS XCVIII (2016.) 9, 969-972. Za više detalja vezano uz materiju, vidjeti dodatno čl. 3., §§ 2, 3, 6; čl. 5.

osnivati prema potrebi pastoralne strukture; promicati odnose između redovničkih ustanova i biskupskih konferencija, i sl., a sve u prilog dušobrižničke skrbi iseljenika.

Zaključak

Osnivanje *Dikasterija za promicanje cjelovitog ljudskog razvoja* te pitanje migracija, a jednako tako i iseljavanje Hrvata i drugih naroda u zemlje zapadne Europe, pokazuje koliko su dušobrižništvo i pastoralna briga za iseljenike aktualni na razini opće Crkve, što se onda reflektira i na mjesne Crkve. Ovakva su kretanja dokaz da je sustav Hrvatske inozemne pastve i dalje potreban, te predstavlja nenadomjestiv dio života Crkve.

Na osnovi ovog prikaza, koji je za cilj imao donijeti temeljne crkvene dokumente i kanonske propise dušobrižništva dijaspore, dolazi se do zaključka kako Crkva u Hrvata ima vrlo dobro organiziranu i razvijenu hrvatsku inozemnu pastvu. Gotovo sva tijela koja su predviđena kanonskim propisima postoje i djeluju kako bi ispunila svoje konačno pastoralno poslanje i bila na pomoć, ponajprije vjernicima u hrvatskom iseljeništvu, a jednako tako i dušobrižnicima i ostalim pastoralnim djelatnicima koji djeluju u hrvatskoj inozemnoj pastvi. Ključnu podršku u tome daje *Vijeće Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine za hrvatsku inozemnu pastvu* koje preko *Ravnateljstva dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu*, na čijem se čelu nalazi *ravnatelj*, koordinira svim aktivnostima vezanim uz dušobrižništvo dijaspore u hrvatskoj inozemnoj pastvi.

CANONICAL REGULATIONS FOR EMIGRANTS. STRUCTURES AND PERSONNEL IN THE PASTORAL ACTIVITY OF THE CROATIAN DIASPORA

Summary

*Emigration, migration and population movements in the broadest sense of the word, which have occurred in the past few years, pose a great challenge to the Church. With the establishment of the Dicastery for the Promotion of Integral Human Development in 2017, and the already existing system of Croatian Foreign Pastoral activity, the Church's response is in its efforts to provide pastoral activity and pastoral care to all believers. This paper seeks to present the basic church documents and canonical regulations that regulate this area of the Church's activity. The first part seeks to present the basic documents of the Church on the pastoral care of emigrants and the current instruction *Erga migrantes caritas Christi – Christ's Love for Migrants*, published in 2004 by the Pontifical Council for the Pastoral Care of Emigrants and Travelers, the section of the Holy See that became, in 2017, the abovementioned Dicastery. The second part deals with structures in the pastoral care of emigrants at the level of particular churches, which are reflected in Catholic*

missions, communities or centers headed by chaplains. A significant role in the pastoral care of emigrants is played by episcopal conferences, to which the third part of the work is dedicated. The fourth and last part deals with the Dicastery for the Promotion of Integral Human Development, responsible for emigration and migration at the general Church level.

Keywords: *migrations, emigration, diaspora pastoral care, instruction Erga migrantes caritas Christi – Christ's Love for Migrants, Croatian foreign pastoral activity.*

Translation: Josip Knežević and Kevin Sullivan